

Kilis'in zeytinlikleri

KILIS

Bir bakışta Kilis

Kilis, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Hatay-Maraş oluğu ile Gaziantep Platosu'nun güneybatı kesiminde yer alır. Mezopotamya'nın kuzeybatısında bulunan kent, Anadolu'yu Ön Asya'nın diğer ülkelerine bağlayan yollardan biri üzerindedir. Kuzeyi engebeli olan kentin güneyi Suriye sınırına doğru alçalır. Kalkerli-kalkersiz ve ağır killi bazalttan oluşan toprak rengi kırmızı ve kahverengi görünümündedir. Yörenin en önemli akarsuyu Afrin Çayı'dır. Küçük çaplı diğer akarsu kaynakları bölgenin su zenginliklerini oluşturur. 985 yılında Bizans İmparatorluğu egemenliği altına giren bölge, 1516 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun toprakları arasına katıldı. Birinci Dünya Savaşı sonunda Fransızlar tarafından işgal edilen Kilis, 1921'de işgalden kurtularak Gaziantep'in ilçesi yapıldı. 1995 yılında Türkiye'nin 79. ili oldu.

Kilis şehir merkezinin genel görünümü

Öncüpnar Sınır Kapısı

Öncüpnar
Türkiye'nin karayolu sınır kapılarından biridir. Suriye-Türkiye arasında önemli bir sınır kapısı olan Öncüpnar Sınır Kapısı 157 metrelik bir tampon bölgeden oluşur. Kapı, Halep ve Şam'a yapılan gezilerde önemli bir geçit yeridir.

İklim ve bitki örtüsü

Kilis, Akdeniz iklimi ile Doğu Anadolu ikliminin keşiştiği yerde bulunur. Yörede bu iklim kuşaklarının özellikleri egemendir. Yazları kurak ve sıcak, kışları serin ve nemli geçer. Bitki örtüsü step ve Akdeniz bitki örtüsünün karışımından oluşan bir özellik taşır. Yörede tarıma elverişli alanlar dışında çayır, meralar, fundalık ve ormanlara da rastlanır.

Akarsuları

Havza genişliği ve su miktarı bakımından yörenin en önemli akarsuyu Afrin Çayı'dır. Sabun Suyu, Balık Suyu ve Sınep Suyu Kilis'in diğer akarsularını oluşturur. Bu akarsular üzerinde Seve Barajı ve Üçpınar, Balıklı, Konak göletleri bulunmaktadır.

Söğütlüdere

Kilislilerin haftasonları piknik ve eğlence alanı olarak kullandıkları Söğütlüdere mesire yeri, Akpınar, Zoppun ve Söğütlüdere pınarlarının suyuyla oluşturulmuş büyük ve derin yapay bir gölün çevresinde yer alır.

ZEYTİN

ÜRETİMİ

Zeytincilik Kilis'te önemli bir yer tutar. Yörede yetişen zeytinler ince kabuklu, küçük çekirdeklidir; yağ oranı ise oldukça yüksektir. Bundan dolayı Kilis zeytini sofralık değildir. Yörede zeytinyağı üretimi ile birlikte sabunculuk da hızla gelişmektedir.

Kilis üzümünden üretilmiş cevizli sucuklar

YORGANCILIK

"Kilis Yorganı" Kilis'te özdeşleşmiş bir el emeği ürünüdür.

ÜZÜM

Kilis halkının yaşamında üzüm, zeytinle birlikte çok önemli bir yer tutar. Zeytin iki yılda bir ürün verdiği için yöre halkı her yıl ürün veren bağcılığa daha çok yönelmiştir. Kilis'te yetişen pek çok üzüm türü arasında Horozkarası ve Urumu türleri yöreyle özdeşleşmiştir. Horozkarası sofralık, Urumu ise pekmezlik, şıra (üzüm suyundan yapılan içecek) ve şaraplık olarak kullanılır.

KİMLİK KARTI

İL NÜFUSU:

2000 YILINDA YAPILAN SAYIMA GÖRE 113.824 KİŞİ

ŞEHİR MERKEZİ NÜFUSU: 70.670

DENİZ SEVİYESİNDEN YÜKSEKLİĞİ: 680 METRE

YÜZÖLÇÜMÜ: 10521 KİLOMETREKARE

İLÇE VE KÖY SAYISI: 4 İLÇE, 139 KÖY

KOMŞU İLLER:

GÜNEYİ TÜRKİYE-SÜRİYE SINIRI; BATISI, KUZAYBATISI, DOĞUSU, KUZAYDOĞUSU GAZİANTEP'İN ÇEŞİTLİ İLÇELERİ İLE ÇEVRELİDİR.

*Ravanda Kalesi ve
Anıt Ağaç*

ESKİ KILIS EVLERİ

Geleneksel Kilis evi avlu, mutfak, odalar ve mağaralardan oluşur. Genellikle tek katlı olan kerpiç evler kırsal kesimde, bir ve iki katlı taştan yapılmış konutlar kent merkezinde, eski Kilis yerleşiminin bulunduğu mahalle ve sokaklardadır. Eski Kilis evleri, kuzeyden esen soğuk rüzgarlardan korunmak ve güneşten yararlanmak için doğu-batı yönünde planlanmıştır. Beyaz ve kirli sarı renkli yerel taşlardan yapılan konutların kapı girişleri ve pencere kenarları renkli taşlardan oluşmuş kuşakla çevrilidir.

TOROS AĞA KONAĞI

1850 yılında Ermeni kökenli Toros Ağa tarafından konak olarak yaptırılan yapı daha sonra Şehit Sakıp İlkokulu olarak hizmet vermiştir. "Çok Amaçlı Toplum Merkezi-ÇATOM" binası olarak kullanılmaktadır.

NEŞET EFENDİ KONAĞI ➔

Kilis eşrafından Neşet Efendi'ye ait olan bu konak, 1925 yılında yaptırılmıştır. Dönemin ünlü ustalarının elinden çıkan konak, bahçe içinde, bodrum üzeri iki katlı kagir bir yapıdır. Yapıda Kesmelik'teki taş ocaklarından getirtilen kesme taşlar, renkli İtalyan ve Gaziantep mermerleri yanında, iç doğramalarda gomalak ağacı kerestesi kullanılmıştır.

Kilis Sokakları

Yakın zamana kadar Gaziantep'e bağlı olan Kilis'in kültürü ve mimarî yapısı üzerinde Gaziantep'in etkisi görülür. Kilis'in eski mahallelerindeki taş evler ve dar sokaklar Gaziantep'te eski evlerin bulunduğu semtlere benzer. Sokaklar labirent gibi olduğu için yol bulmak oldukça zordur.

Canbolat Camii

KILIS'İN TARİHİ

Kilis, Kuzey Suriye ile Anadolu arasındaki konumu nedeniyle kültürlerin geçişini izlemek açısından önemli bir bölgedir. Burada, tarihin en eski dönemlerinden beri süregelen yerleşimlerin tümüne rastlanır. Kent merkezi yakınındaki Oylum Höyük'te yapılan kazılara göre, yörenin tarihi günümüzden yaklaşık 6000 yıl önceye dayanır. Bölgede bilinen ilk krallık Halep Krallığı'dır. Daha sonra uzun bir süre Hitit İmparatorluğu'na bağlı kalmış, ardından Pers ve Makedon akınlarına sahne olmuş ve Selevkoslar'ın egemenliğine girmiştir. Kısa bir süre sonra tüm bölge Romalılar'ın eline geçmiş ve imparatorluğun ikiye ayrılmasının ardından Bizans'ın Suriye Theması'na

bağlanmıştır. Kilis Hz. Ömer zamanında İslam topraklarına katılarak sınır kentlerinden biri haline geldi. 5. yüzyıldan sonra eski önemini yitiren Kilis ve çevresi, 11. yüzyıla kadar

Bizanslılar ve Araplar arasında sürekli el değiştirdi. Artuklu ve Eyyubi egemenliğinden sonra bölgeyi ele geçiren Memluk Devleti bugünkü Kilis kent merkezini ticaret merkezi haline getirdi. Mercidabık Savaşı'nda Memluk ordusunun yenilmesiyle bölge Osmanlı topraklarına katıldı. Kilis, I. Dünya Savaşı

sonunda Mondros Antlaşması ile önce İngilizler, daha sonra Fransızlar tarafından işgal edilmiştir. Ankara Antlaşması'nın imzalanmasıyla Türkiye sınırlarına katılan Kilis, 1927'de Gaziantep'e bağlı bir ilçe, 1995'te il olmuştur.

KILIS TARİHİNDE İZ BIRAKANLAR

Bazalt heykel başı

Oylum Höyük

Geç Kalkolitik Dönem'e ait mezar çömleği

Orta Tunç Çağı, boyalı çömlek

MOZAIKLİ İ

BAZİLİKA

Oylum Höyük'ün yaklaşık 200 metre batısında 6. yüzyıla tarihlenen Erken Hıristiyanlık Dönemi'ne ait bir bazilikadır. Uzun dikdörtgen planlı olduğu anlaşılan yapıda bazalt ve kireçtaşı kullanılmıştır. Batı yönünden girişi olan bazilikanın iç mekanı iki sıra

sütunla üç nefeye ayrılmıştır. Kazı sonucunda iki tane yazıt, çok miktarda Roma ve Ortaçağ dönemlerine ait sikke ve sütun kaidelerine ait kalıntılar bulunmuştur. Ancak bu sütunlara ait sütun başlıkları bulunamamıştır. Bitki, malta haçı gibi geometrik desenlerle kompozite edilen döşeme mozaiği, Erken Bizans Dönemi özelliklerini yansıtır ve yaklaşık 800 metrekarelik bir alanı kaplar.

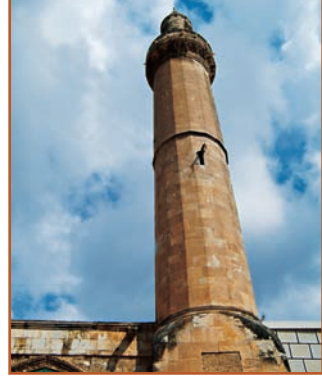
OYLUM İ HÖYÜK

Oylum Köyü'nde

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin en büyük höyüklerinden biridir. Biri 22 metre, diğeri 37 metre yüksekliğinde iki yükseltiden oluşur. Uzunluğu 460 metre, genişliği 370 metredir. Kilis Ovası'na hakim durumda, doğu-batı ve kuzey-güney yönlerinde uzanan eski ticaret yolları üzerindeki önemli bir noktada bulunur. Anadolu, Suriye ve Mezopotamya kültürlerinin keşiştiği bir merkezdir. Bakırtaş (Kalkolitik) Çağı'ndan Hellenistik Dönem'e kadar yerleşim izleri barındırır. Oylum Höyük'teki kazı çalışmaları 1989 yılından beri sürmektedir.

CANBOLATOĞULLARI

Kilis ve Halep çevresinde yerleşmiş olan Canbolat ailesinin tarihi Eyyubiler dönemine kadar uzanır. II. Bayezid zamanında Canbulad adlı bir Memluk elçisinin İstanbul'a gittiği bilinir. Bundan sonraki kayıtlarda Kilis ve çevresinin Canbolat Bey'e yurtluk olarak verildiği ve bu kişinin Osmanlı sarayında terbiye gördüğü anlatılır. Canbolat ailesinden gelen şahıslar bölgede uzun süre etkili olmuş ve zaman zaman bölgedeki Osmanlı hakimiyetini tehdit edecek konuma gelmiştir. Kilis, Canbolatoğulları döneminde en parlak yıllarını yaşamış ve kent bu aile tarafından yaptırılan birçok yapı kazanmıştır. Bunlar arasında cami, tekke, bedesten, kervansaray, pazaryeri ve hamamlar vardır.

CANBOLAT CAMİİ (TEKKE/ TEKYE CAMİİ)

Tekke Mahallesi, Cumhuriyet Meydanı

1553 yılında Kilis Beyi Emir Canbolat tarafından yaptırılmıştır. Kare planlı, tek kubbelidir. Teknik özellikleri ve görünümüyle çevresindeki benzer yapılardan farklıdır. Yerel teknik uygulamaların aksine, Osmanlı mimarisine uygun niteliktedir. Etrafı medrese hücreleriyle çevrili geniş bir avlusu vardır. Tekke Camii'nin en çarpıcı bölümleri mihrabı ve minberidir. Taş işçiliğinin yanı sıra kullanılan taşlar ve renkler de göz alıcıdır. Dikkat çekici diğer unsurlar çini bezemeleri ve minaresidir. Caminin sağ köşesine bitişik olan minare, dört köşeli bir kürsü ve çok köşeli gövdeden oluşur. Caminin avlusuna merdivenlerle inilir, ortada bir şadırvan vardır. Evliya Çelebi "Seyahatname"sinde camiden övgü ile söz eder. Kilis camileri içinde kubbesi en büyük, minaresi en uzun olanıdır.

KURTULUŞ SAVAŞI'NDA KILIS

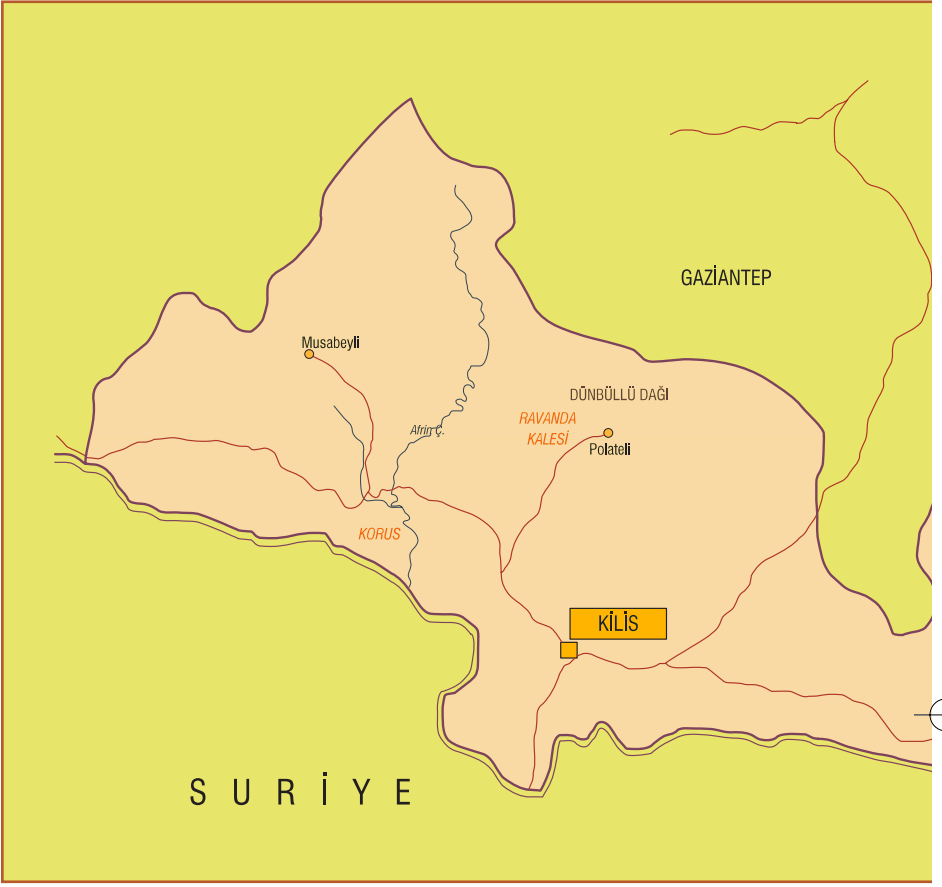
30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Antlaşması koşullarına göre Kilis, önce İngiliz, yaklaşık bir yıl sonra da Fransız askerlerince işgal edildi. İşgale karşı Cemiyet-i İslamiye adlı örgüt ile başlayan direniş daha sonra Şahin Bey'in önderliğinde kurulan Kuvay-ı Milliye örgütü ile

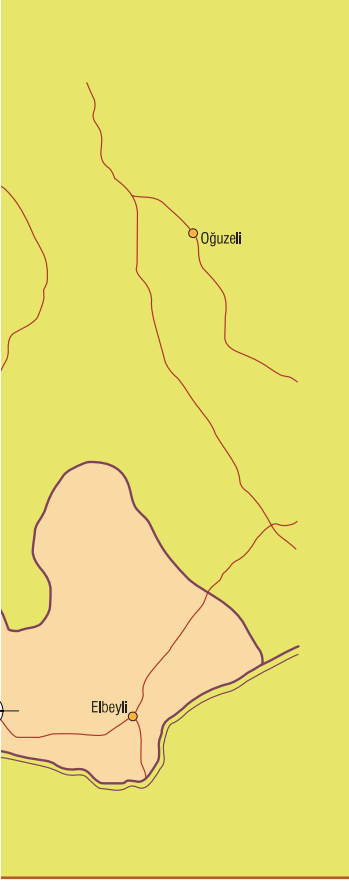
devam etti. Antep-Kilis hattında Polat Bey, Sakıp Bey ve Şahin Bey komutasında silahlı çatışmalar yaşandı. 20 Ekim 1921 tarihinde imzalanan Ankara Antlaşması'nın ardından Fransız işgal güçleri Kilis'i terk etmeye başladı.

ŞAHİN BEY

1890 yılında Gaziantep'te doğan Mehmed Said Şahin Bey, 1. Dünya Savaşı'nda Yemen cephesinde başarı göstermiş ve

terfi ederek 1918'e kadar bütün Arap cephelerinde savaşmıştır. Mondros Antlaşması'nın ardından Antep ve çevresinde Kuvay-i Milliye teşkilatını kurmuş, direnen grupları bir merkezde toplayarak Antep-Kilis yolunda faaliyete geçmiştir. Direniş sırasında çok sayıda başarılı manevraya komuta eden Şahin Bey 29 Mart 1920 günü Elmalı Köprüsü'ndeki çatışmada şehit olmuştur.

Camiler

- 1 ULU CAMİ (CAMİ-İ KEBİR)
- 2 AKCURUN CAMİİ
- 3 ÇALIK CAMİİ
- 4 KADİ CAMİİ (KADIOĞLU-KARAKADI CAMİİ)
- 5 MUALLAK CAMİİ (HASAN BEY CAMİİ)
- 6 CÜNEYNE CAMİİ
- 7 MURTAZA AĞA CAMİİ
- 8 HİNDİOĞLU CAMİİ
- 9 MEVLEVİHANE (AK TEKKE)

Tekke ve Zeviyeler

- 10 ŞURAHBİL BİN HASENE ZAVİYESİ VE TÜRBESİ
- 11 ŞEYH EFENDİ TEKKEŞİ (NAKŞİBENDİ TEKKEŞİ)

Türbeler

- 12 ŞEYH MANSUR TÜRBESİ
- 13 ŞEYH MUHAMMED BEDEVİ (RİTTALİ) TÜRBESİ
- 14 ŞEYH MUHAMMED ENSARİ TÜRBESİ

Hanlar

- 15 BAYTAZZADE HANI

Hamamlar

- 16 ESKİ HAMAM
- 17 HASANBEY HAMAMI (ÇUKUR HAMAM)
- 18 PAŞA HAMAMI
- 19 KOCA HAMAMI
- 20 TUĞLU HAMAMI (DALTABAN PAŞA)

Çeşme ve kasteller

- 21 AYN ÖNÜ ÇEŞMESİ
- 22 İBŞİR PAŞA ÇEŞMESİ (İSPİR PAŞA KASTELİ)
- 23 NEMİKA ÇEŞMESİ
- 24 FELLAH ÇEŞMESİ
- 25 KURDAĞA KASTELİ
- 26 SALİH AĞA KASTELİ

1 ULU CAMİİ (CAMİ-İ KEBİR)

Hacı Gümüş Mahallesi

Kilis'in en eski ve en büyük camisidir. Kitabesine dayanarak, 1339 yılında, Memlukler Dönemi'nde, Hacı Halil tarafından yaptırıldığı tahmin

Mukarnas

Türk mimarisinde taşıyıcı veya birleştirici görevinin yanı sıra süsleyici olarak da kullanılmış bir unsurdur. İslam mimarisine Türklerden geçen bu uygulamanın örnekleri kültürel ve dönemsel olarak birbirinden ayrılır. Selçuklu, Osmanlı ve Arap mimarisinde üstün tutulan mukarnaslar, sütun başlıkları, kapı ve pencere pervazları, mihrap ve hücre tavanları, kemer ve kubbe bingileri, dam saçakları ve minare şerefelerinin alt kısımlarında görülür.

edilir. Yapımında renkli, düzgün kesme taş kullanılmıştır. Caminin orta kısmı derin ve sağır bir kubbe ile örtülüdür. Çok geniş bir avlusu ve avluya açılan iki giriş kapısı vardır. Minaresi çok köşelidir. Şerefe altı bindirmeliklerindeki mukarnaslar ve peteğin üst kısmına ajur tekniğiyle yapılmış yıldız motifleri yapının dikkat çeken süslemeleri arasındadır. Memluk mimarisinin Kilis'teki güzel örneklerinden birisidir.

2 AKCURUN CAMİİ

Hacı İlyas Mahallesi

Minare kitabesinde 1515 yılında Hasan kızı Seyide Fatma'nın yaptırdığı yazılıdır. Son cemaat yeri sütunla iki nef ayrılmış, çapraz tonozla örtülmüştür. Dikdörtgen planlı ana mekân, ortada kubbe, yanlarda beşik tonozla örtülüdür. İnce, uzun minaresi avlunun batı köşesindedir.

3 ÇALIK CAMİİ

Hacı İlyas Mahallesi

Taçkapı üstündeki beş dizelik kitabesinde 1638'de Hacı Halil Ağa tarafından yaptırıldığı yazılıdır. Avlusunda minare, medrese hücreleri, taş bilezikli kuyu ve Hacı Ali oğlu Çalık Mehmet Ağa ile eşine ait olduğu söylenen mezarlar vardır. Caminin en süslü yanı, şerefe altındaki çinileridir. Siyah ve sarı renkli taşların sıralı kullanılması ile sekizgen şeklinde ve zikzaklı motifler diğer dikkat çekici süslemeleridir.

4 KADI CAMİİ (KADIOĞLU- KARAKADI CAMİİ)

Büyükkütah Mahallesi

Kara Kadı adlı bir kişi tarafından 1570 yılında yaptırılmıştır. Düzgün kesme taştan, dikdörtgen planlı, düz çatılı bir yapıdır. Sonradan yapılan onarımlarla doğu batı yönünde genişletilmiştir. Avlunun kuzeydoğusunda bulunan minare düzgün kesme taşlardan yapılmıştır. Şerefe altı, Kilis camilerinde sıkça görüldüğü üzere mukarnaslarla doldurulmuştur.

6 MUALLAK CAMİİ (HASAN BEY CAMİİ)

Maşatlık Mahallesi

Kilis'te iki katlı olarak inşa edilmiş olan tek camidir. Canbolatoğulları'nın kahyası olarak bilinen Tanrıverdi Hasan Bey tarafından yaptırılmıştır. Caminin alt katında dükkanlar ve depo yerleri, üst katta ibadethane yer alır. Minaresinin kaidesi kare planlı, köşeleri pahlı ve pabucu sekizgendir. Onikiğin olan gövdesinde tek bilezik, tek şerefe vardır. Şerefe altı mukarnaslıdır ve kulahlı taştan yapılmıştır.

6 CÜNEYNE CAMİİ

Maşatlık Mahallesi

Ulu Camii'den sonra Kilis'in en eski camisidir. Çeşitli müdahalelerle özgünlüğünü yitirmiş durumdadır. 19. yüzyıl başında Salih Ağa'nın yaptırdığı onarım ile ilgili bir kitabesi vardır. Düzgün kesme taştan dar, uzun dikdörtgen planlı bir yapıdır. Minare, avlunun giriş kapısı üstündedir. Şerefe altı mukarnaslarla doldurulmuştur. Hafif sivri kemerli mihrabı nişli, minberi asma minber biçimindedir.

7 MURTAZA AĞA CAMİİ

Şeyh Abdullah Mahallesi

1661 yılında Kilis Voyvodası Murtaza Ağa yaptırmıştır. Caminin günümüze ulaşan özgün bölümü minaresidir. Düzgün kesme taşlardan yapılan minare kare planlı ve köşeleri pahlıdır. Silindirik biçimde olan gövdenin ortasında yuvarlak bir silme vardır. Tek şerefeli minarenin şerefe altları mukarnaslarla doldurulmuştur.

8 HİNDİOĞLU CAMİİ

Hindioğlu Mahallesi

1664 yılında Kilis Voyvodası Hüseyin Ağa tarafından yaptırılmıştır. Düz çatılı, sade, küçük bir yapıdır. Son cemaat yerinde mukarnas başlıklı iki sütun bulunur. Minaresi, avlu kapısının üstündedir. Kalın ve silindirik gövdelidir. Dört sütüncüye oturan külah, Geç Dönem Barok üslubundadır. Minarenin sağında bulunan hücrenin altında "Selçuklu" tekniğinde yapılmış kubbeli bir türbenin sadece cenazelik kısmı kalmıştır. Türbenin Şeyh Osman Çelebi'ye ait olduğu tahmin edilir.

9 MEVLEVİHANE (AK TEKKE)

Tekke Mahallesi, Cumhuriyet Meydanı

Eski Hükümet Konağı'nın karşısında bulunan yapı, Türkiye'deki 32 Mevlevihane'den biridir. Taçkapı üstündeki süslü yazılı kitabesinde 1525'de Abdulhamit Murtaza tarafından yaptırıldığı yazar. Mevlana Celaleddin Rumi adına yaptırılmıştır. Beyaz kesme

taştaandır. Günümüze sadece semahane bölümü ulaşmıştır. Ortada büyük, yanlarda küçük kubbe ile örtülüdür. Saçak altları, iki dizi mukarnas süslemelidir. Yapının içinde 1876 tarihli onarımı belirten bir kitabe vardır. Orta mekân, dört kalın payeye oturan kubbe ile örtülüdür. Kubbe kasnağına yuvarlak kemerli 12 pencere açılır. Sivri kemerli mihrabının üstünde sütlü yazı ile "Ya Hazreti Mevlana" yazılıdır. Mihrabın nişi istirdiye ve mukarnas süslemelidir. Yapı, Osmanlı ve Arap mimarisin karışımından doğmuş önemli bir eser olarak değerlendirilir.

10 ŞURAHBİL BİN HASENE ZAVİYESİ VE TÜRBESİ

Demirciler Mahallesi, Karataş Tepesi

Zaviyenin 17. yüzyılın ilk yıllarında varolduğu düşünülür. Zaviye avlusunun üç tarafında üç eyvan, güneydoğu köşesinde mescit, güneydeki eyvanın batısında türbe vardır. Türbe, Hz. Muhammed ile savaşa katılan kumandanlardan biri olan Şurahbil'e aittir.

11 ŞEYH EFENDİ TEKKESİ (NAKŞİBENDİ TEKKESİ)

Bölük Mahallesi

Geniş bir bahçe içinde yer alan

yapı grubu, altı tane derviş hücresi, zikrevi olarak da kullanılan mescit ve türbeden oluşur. Kapısındaki yazıta göre 1858 yılında yapılmıştır. Portalardan uzun bir dehlizle tekke avlusuna girilir. Avluda bulunan türbe Şeyh Abdullah Sermest Efendi'ye aittir. Düzgün kesme taşlardan yapılmış iki mekândan oluşur. Kubbeyle örtülü mekânda biri Şeyh Abdullah Sermest Efendi'nin olmak üzere beş sanduka; çapraz tonozla örtülmüş bölümde aile bireylerine ait yedi sanduka vardır.

12 ŞEYH MANSUR TÜRBESİ

Kilis'in 3 km. güneyinde

Bağ ve bahçeler içinde yer alan türbe Şeyh Mehmet Simati'ye aittir. Hz. Muhammed'in sofrasını/simatını döşediği için kendisine "Simati" denilmiştir. Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde tekkesine gelen yoksulları ağırladığı nı ve Hz. Ebu Bekir'in halifeliği zamanında şehit olduğunu anlatır.

13 ŞEYH MUHAMMED BEDEVİ (RİTTALİ) TÜRBESİ

Kilis'in batısında Kalles Dağı'nın güneyindeki bir tepe üzerinde

Bina dört kemerli ve kare planlı olup, üstü sivri kubbeli ve kenarları taşlarla süslenmiştir.

Türbe yapısı itibarıyla 14. yüzyılın ikinci yarısında yapıldığı izlenimini verir. Sandukanın üstünde kimliğini belirtecek herhangi bir kitabesi yoktur. Evliya Çelebi'nin anlattıklarına dayanarak Şeyh Muhammed Arabi ve Rıttalı diye meşhur bir kişiye ait olduğu anlaşılır. Hz. Ömer'in halifeliği zamanında Ebu Ubejde Bin Cerrah komutasındaki İslam ordusu ile bu bölgeye geldiği ve 639 yılında burada şehit düştüğü bilinmektedir.

14 ŞEYH

MUHAMMED ENSARI TÜRBESİ

Yeni Mahalle, İslambey Parkı

Kesme taştan yapılmış yuvarlak kubbeli bir binadır. Kapısı güneye açılır. Üç tarafına açılan birer pencereden ışık alır. Türbenin içinde çok değerli bir taş kandil bulunmaktadır. Kandilin mum dikilecek yeri nilüfer çiçeği şeklindedir. Şeyh Muhammed Ensari'nin Hz. Muhammed zamanında tıp doktorluğu yaptığı bilinmektedir. Savaşta şehit düşmüştür.

15 BAYTAZZADE HANI

Tekke Mahallesi, Kadı Camii'nin batısı

Memluk mimarisi etkisi görülen hanın 16. yüzyılın sonlarında Canbolat Paşa tarafından yaptırıldığı düşünülür. İki katlıdır ve önceden ahşap olan ikinci katı tamamen yandıktan sonra betonarme olarak yeniden yapılmıştır.

16 ESKİ HAMAM

Maşatlık Mahallesi

Tek hamam planında, düzgün kesme taştan, üç bölümlü bir yapıdır. Soyunma yeri kare planlı, büyük kubbelidir. Dikdörtgen planlı soğukluk bölümü basık, yuvarlak bir kubbeyle örtülüdür. Sıcaklık bölümüyse, haç biçimi planlıdır. Hamamın kapısı döneminin başarılı mimarî örneklerinden biridir. Hamamın kitabesinde 1562 yılında Emir

Canpolat tarafından yaptırıldığı yazar.

17 HASANBEY HAMAMI (ÇUKUR HAMAM)

Çaylak Mahallesi

Kitabesinde 1599 yılında ölen Tanrıverdi Oğlu Kilis Zabiti Hasan Bey tarafından yaptırıldığı yazar. Hamama dokuz adet taş basamaklı merdivenle inilir. Düzgün kesme taştan, soyunma, soğukluk ve sıcaklık bölümleri art arda dizilmiş kubbeli bir yapıdır.

18 PAŞA HAMAMI

Tekke Mahallesi

Kapının üzerindeki iki parçadan oluşan kitabesinde 1560 yılında yaptırıldığı yazar. Kilis hamamlarının en büyüğü ve süslüsüdür. Ön cephe, tümüyle yöreye özgü sarı ve kara taşla örülmüştür. Büyüklü küçüklü 11 kubbesi vardır. En büyüğü soyunma yerini örten, sekiz köşeli kasnağa oturan kubbedir. Öbürlerinden ayrı olarak, burada soğukluk bölümü de üç bölümlü haç planlıdır. Zemin, ak-pembe mermerden olup, ortası baklava motiflidir. Sıcaklık dört kollu haç biçimindedir. Eyvanlar beşik tonozlu, köşelerdeki halvet hücreleri küçük kubbelidir. Ortadaki kırmızı-beyaz mermer dizelerinden oluşan göbek taşı sekiz köşelidir.

19 KOCA HAMAMI

Aşit Mahallesi

1545 yılında Kanuni Sultan Süleyman döneminde Canpolat Bey tarafından yaptırıldığı sanılmaktadır. Kare planlı, büyük kubbelidir. Orta mekân, biri büyük beş kubbeyle, eyvanlar beşik tonozla örtülüdür. Köşelerde kubbeyle örtülü (hal) hücreleri bulunmaktadır.

20 TUĞLU HAMAMI (DALTABAN PAŞA)

Şeyhler Mahallesi

1785'te Kilis Beylerbeyi Daldabanzade Mehmet Paşa

tarafından yaptırılmıştır. Düzgün kesme taştan, çok kubbeli bir yapıdır. Ön kısmında ak-kara taş ve mermer kullanılarak süsleme sağlanmıştır. Soyunma yeri derin kubbeli, dörtgen planlı ve üç kolludur. Kuzeyinde kirpi saçak türünde kornişler, doğusunda ince görünümülü dört çöten vardır.

21 AYN ÖNÜ ÇEŞMESİ

Molla Hamit Mahallesi

İki kemerli taş bir yapı olan çeşmenin önünde siyah taştan bir yalak bulunmaktadır. Hacı Ahmet Bey adında bir hayırsever çeşmenin su yolunu açtırdıktan sonra ölmüş ve 1807'de dostları tarafından yaptırılmıştır.

22 İBŞİR PAŞA ÇEŞMESİ (İSPİR PAŞA KASTELİ)

Şehit Sakıp Mahallesi

Dikdörtgen planlı, önu sundurmalı bir kasteldir. İki girişi sivri kemerli olup, kemerler ayaklar üzerine oturtulmuştur. Kastelin ana girişini sağlayan sivri kemerin tepesinde çevresi zincir biçimli bir motifle süslenmiş bir delik ve bunun iki yanında bitki desenli motiflerle süslenmiş birer rozet vardır. Döneminin özelliklerini yansıtan, tipik bir Osmanlı çeşmesidir. Günümüzde suyu akmayan kasteli 1654 yılında sadrazam Mustafa Paşa (İbşir Paşa) yaptırmış ve suyunu da İlizi yöresinden getirtmiştir.

23 NEMİKA ÇEŞMESİ

Deveciler Mahallesi

Üzerindeki kitabeye göre Davudağazade Abdurrauf Efendi'nin torunu Nemika Hanım için 1911 yılında yaptırılmıştır. Sonradan yapılan onarım ve müdahalelerle özgünlüğünü yitirmiştir. Kastelin görünümü etkileyen süslemeler, yuvarlak kemerler ile bunların oturduğu mukarnalı konsollardır. Kastelin Koyunoğlu yöresindeki kuyulardan gelen suyu

günümüzde de akar.

24 FELLAH ÇEŞMESİ

Şıhlar Mahallesi

Çeşmenin iki kitabesi vardır. Alttaki esas kitabeye göre, Abaza Hasan Paşa tarafından 1652 yılında yaptırılmıştır. Üstteki kitabeye göre ise çeşmeyi, Üstüroğlu Seyyid Abdurrahman adında bir şahıs 1787 yılında yenilemiştir. Düzgün kesme taştan dikdörtgen biçimlidir. Doğuya bakan ön cephesi yuvarlak kemerli niş

biçimindedir. Halen akmakta olan suyu, Kurdağa Kasteli'nden gelmektedir.

25 KURDAĞA KASTELİ

Bölük Mahallesi

1635 yılında Kilis Voyvodası Kurdağa tarafından yaptırılmıştır. Düzgün kesme taştan sivri kemerlidir. Osmanlı çeşme mimarisinin başarılı örneklerindedir. Kuzey cephesinde sivri kemerli bir niş, önünde yalak vardır.

26 SALİH AĞA KASTELİ

Tabakhane Mahallesi

1855 yılında Salih Ağa adlı bir hayırsever tarafından yaptırılmıştır. Yol kotundan biraz aşağıda, sundurmali bir yapı olan bu kastelin bir ana girişi, iki de yan girişi vardır. Kasteli gösterişli kılan sivri kemerler ayaklara bindirilmiştir. Kastelin önündeki musluğun altında taştan yapılmış bir tekne; aynı taşın da iki yanında maşrapa koymaya yarara birer tane niş (maşrapalık) vardır.

Ravanda Kalesi

Polateli İlçesi, Belenözü Köyü

Afrin Çayı'nın doğusunda kayalık bir tepe üzerine yapılmıştır. Hitit yapısı olduğu ya da Hititler tarafından kullanıldığı görüşü oldukça yaygındır. Kaleye ait kesin bilgiler 11. yüzyıldaki Haçlı Seferleri'ne dayanır. İslam kaynaklarında er-Ravendan, Haçlı kaynaklarında Ravendel / Ravandal / Ravenel, Ermeni kaynaklarında "Aréventan" olarak geçen kale, tarihsel süreç içerisinde bölgeye egemen olan tüm devletlerce kullanılmıştır. 12. yüzyıldan, 16. yüzyılın başlarına kadar çeşitli beylik ve devletlerce (Selçuklu, Artuklu, Eyyübi, Memluk) kullanılan Ravanda Kalesi 1516 yılından sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun eline geçti. Kalenin içinde bugün görülebilen ve batısında bulunan

tonozlu yapı, güneydeki şapel, ortasında yer alan küçük yuvarlak kule, sarnıç ve burçlar dikkat çekicidir. Kalenin bugün ayakta kalan kısmı, iç kaledir. Dış kale duvarlarının sadece bazı parçaları ve temeller kalmıştır. İç kalenin kapı genişliği 2.2 metre, yüksekliği 3.1 metredir. Kaleye ait yapılar, zirvedeki düzlüktedir. Surlar ve birbirinden farklı uzaklıkta köşeli ve yarım yuvarlak biçiminde olan burçlarının bir kısmı hâlâ ayaktaadır.

KILIS KÜLTÜRÜ

Tarih boyunca pek çok insan topluluğu konaklamak, ticaret yapmak ve yerleşmek amacıyla Kilis'e uğramıştır. Bu sosyal canlılık yörede birçok el sanatının gelişip yerleşmesine yol açmıştır. Demircilik, kalaycılık, yemenicilik, dülgercilik, debbağcılık (deri işleme, tabaklama), yorgancılık ve taş işçiliği gibi el sanatları bu yörede kök salmıştır. Bu işler yöre halkının gereksinimlerini karşıladığı gibi, usta-çırak ilişkisiyle büyük ustaların yetişmesini de sağlamıştır.

YORGANCILIK

Saten kumaş üzerine iğneyle işlenerek biçimlenen "Kilis Yorganı" Kilis'le özdeşleşmiş bir el emeği ürünüdür. "Kilis Yorganı", yüzü parlak saten kumaşla, altının astarı ise

patiska kumaştan yapılır. Yorgan bu iki kumaş arasına yün ve pamuk doldurularak hazırlanır; ancak günümüzde yün ve pamuk yerine elyaf da kullanılmaktadır. Yorganın yüzü satenle aynı renkte olan iptikle yapılan nakışlı motiflerle süslenir.

YEMENİCİLİK

Üstü yumuşak deri, tabanı kalın deri olan yemeniler köşkerler tarafından üretilirler. Yemenicilik, Gaziantep gibi Kilis'te de yaygın bir zanaattır.

NAKİŞ

İŞLEMECİLİĞİ

Geçmişte gergef, günümüzde kasnak yardımıyla yapılan nakışlara makine nakışları da eklenmiştir. Kumaşın fiziksel özellikleriyle uyumlu iptikler kullanılarak nakışlar işlenir.

TAŞ İŞÇİLİĞİ

Kilis ve yöresinin yapı malzemesi doğal taş olduğundan yörede taş işçiliği oldukça yaygındır. Bu işi yapan ustalara ilde "yonucu, yonucu ustası" denirdi. Kilisli yonucu ustaları Memluk etkisiyle Anadolu'ya yayılan renkli taş ustalığının ilk temsilcileri olmuşlardı. Ustalar sarı ve siyah renkli taşları sıralı bir şekilde kullanarak yapıların dış görünüşünü daha da güzel hale getirirlerdi. Bu yöntemle yapılan evlere Kilis sokaklarında hâlâ rastlanmaktadır.

Kilislilerin giydiği kasketlerin üretildiği bir şapkaçı dükkanı

KILIS MUTFAĞI

Kilis Mutfağı kendine özgü yemekleriyle zengin bir çeşitliliğe sahiptir. Yemekler “günlük pişen yemekler” ve “özel günlerde yapılan yemekler” olmak üzere ikiye ayrılır. Yemeklerin temelini et ve bulgur oluşturur. Mevsime uygun sebze yemekleri de yapılır. İlin yemekleri Türk Mutfağı'nın özelliklerini taşımakla birlikte Halep Mutfağı'nın etkilerini de yansıtır. Yağlı ve baharatlı yemekler yanında zeytinyağlı yemekler de Kilis Mutfağı'nın türleri arasında bulunur.

KILIS KATMERİ

Dövülmüş Antep fıstığından yapılan bir tatlı türüdür. Sadeyağ, şeker ve tarçın karıştırılarak yapılır. Hamur, yoğrulup kıvamına getirilir ve ince yufkalar şeklinde açılır.

Kilis kebabi

Daha sonra içine koyun sütünden yapılan kaymak konur. Yufka kapatılıp kızartılır. Kızartılan katmer eşit parçalarda kesilerek üzerine önce şerbet, daha sonra da Antep fıstığı, pudraşekeri ve tarçın serpilir.

Yörede zeytinciliğin yaygın oluşu Kilis mutfağını da etkilemiştir.

YEMEK ÇEŞİTLERİ

Silkme, köllük aşı, tene katması, ekşili yahni, sucuk hamra, ekmek aşı, çürütme, oruk, ekşili malhuta, lebeniye, Kilis katmeri, Kilis tavası ve gerebiç Kilis'in belli başlı yemek türleridir.

KILIS TAVASI

Koyun etinden ve soğan, maydanoz gibi sebzelerin de katılmasıyla yapılan bir yemek türüdür.

KILIS PEKMEZİ

Kilis'te pekmez yapımı bağcılığa bağlı olarak uzun bir geçmişe dayanır. Yörede yetişen “Urumu” üzümünden üretilir. Bu üzüm çeşidi taze sofralık olarak tüketilemediği için, kurutulduktan sonra işlenerek pekmez haline getirilir. Pekmezin yapıldığı şekline göre sıcak pekmez, yaş pekmez, gün pekmezi diye adlandırılan türleri vardır. Kuru üzümünden pekmez üretimi yalnız Kilis'e özgüdür.

Kilis'in aktar dükkanları (yanda ve üstte)